

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

The Casual Relationship of Financial Management: A Study among Northeasterners of Thailand

ลัลลียา สามสุวรรณ^{1*} และ มนตรี โสคติยานุรักษ์¹

Lanliya Samsuwan^{1*} and Montree Socratayanurak¹

Abstract

This study was aimed at (1) examining the causal relationship in financial literacy, risk in financial planning, financial planning motivation, self-efficacy, and retirement financial planning among people living in the northeastern region of Thailand, and at (2) proposing policy recommendations on financial literacy, risk in financial planning, financial planning motivation, self-efficacy, and retirement financial planning of the targeted group. Mixed methods research was adopted for the study. For the quantitative research approach, 460 respondents living in five provinces in the northeastern region were the samples of this study. Those five provinces included Buriram, Loei, Nakhon Phanom, Udon Thani, and Surin.

¹คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

¹Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration, Klong-Chan, Bangkok, Bangkok 10240

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: lanliya_dear@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 27 มีนาคม 2563 แก้ไขวันที่ 27 เมษายน 2563 รับลงตีพิมพ์วันที่ 1 พฤษภาคม 2563

Proportional sampling was used to divide the working population base aged between 25 and 59 years old. Then, accidental sampling was applied. A total number of 460 samples inhabiting the five Northeastern provinces was proportionally randomized relying on a quota-based accidental sampling technique. A focus group of nine experts was conducted to review the draft of policy recommendations.

The result found that financial literacy had a positive direct effect on self-efficacy and retirement financial planning. Risk in financial planning was found to have a positive direct effect on self-efficacy. Also, it was found that financial planning motivation had a positive direct effect on self-efficacy and retirement financial planning. Besides, the structural equation modeling also indicated that self-efficacy had a positive direct effect on retirement financial planning. According to the focus group, it was obvious that self-efficacy was the most influential factor for retirement planning, followed by financial planning motivation, financial literacy, and risk in financial planning, respectively.

Keywords: Financial Literacy, Risk in Financial Planning, Financial Planning Motivation, Self-Efficacy, Retirement Financial Planning

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และ 2) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งวิธีเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 460 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ เลย นครพนม อุดรธานี และสุรินทร์ โดยสุ่มตามสัดส่วนจากฐานประชาชนวัยแรงงานอายุระหว่าง 25-59 ปี แล้วใช้วิธีการเลือกตัวอย่างในแต่ละจังหวัดแบบบังเอิญ จนครบโควตา และวิธีเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยพบว่า ทักษะทางการเงินมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ ความเสี่ยงในการวางแผนการเงินมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก

ต่อการรับรู้ความสามารถในตน แรงจูงใจในการวางแผนการเงินมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ และการรับรู้ความสามารถในตนมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ และจากผลการสนทนากลุ่มพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถในตน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน ทักษะทางการเงิน และความเสี่ยงในการวางแผนการเงินตามลำดับ

คำสำคัญ: ทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

บทนำ

จากข้อมูลในรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยปี ค.ศ. 2005 และข้อมูลขององค์การสหประชาชาติพบว่า ประเทศไทยมีจำนวนประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 1950 มีจำนวนประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 5.0 ของประชากรทั้งประเทศ ปี ค.ศ. 1970 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4.9 และสัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 10.5 ในปี ค.ศ. 2005 กล่าวได้ว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุแล้ว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 และมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเพิ่มเป็นร้อยละ 15.8 ในปี ค.ศ. 2015 และร้อยละ 17.0 ในปี ค.ศ. 2017 (United Nations, 2015; 2017) และยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี ค.ศ. 2021 โดยประเทศไทยจะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 14.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 21.0 ของประชากรทั้งหมด และในปี ค.ศ. 2033 จะมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึง 18.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.0 ของประชากรทั้งหมด ดังนั้น ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ ในปี ค.ศ. 2033 จึงกล่าวได้ว่าเหลือเวลาไม่ถึง 15 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” (Chandoeuwit & Damrikarnlerd, 2016)

ในขณะที่สถานการณ์ทางประชากรของประเทศไทยที่สัดส่วนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตามที่กล่าวมาแล้วนั้น สวนทางการวางแผนเตรียมความพร้อมรับมือวัยเกษียณของประชากร เพราะกว่าร้อยละ 50 ของประชากรในวัยทำงานยังไม่มี การวางแผนทางการเงินเพื่อรองรับการดำรงชีพในวัยเกษียณอายุ โดยประชากรวัยทำงานส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อมรับมือวัยเกษียณช้าเกินไป (Khuanuphong, 2012) สอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของ Kilenthong, Chitmanerot, Chantharawongphaisan, and Pawinwat (2012) ที่พบว่า คนไทยจะเริ่มคิดเริ่มวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณเมื่ออายุ 42 ปี และผลการสำรวจของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) ที่ค้นพบว่า ประชาชนไทยส่วนใหญ่ล้มเหลวในการทำตามเป้าหมายในการวางแผนทางการเงินของตนเอง โดยส่วนใหญ่ไม่มีการเตรียมความพร้อมทางการเงินสำหรับการเกษียณอายุ โดยเหตุผลหนึ่งของการไม่ประสบความสำเร็จ คือ การขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการเงิน และขาดข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

การเงินต่าง ๆ ตลอดจนขาดการวางแผนบริหารการเงิน สอดคล้องกับผลการสำรวจทักษะทางการเงินของชาวไทย พบว่า คนไทยโดยความรู้ทางการเงินและมีคะแนนทักษะทางการเงินเฉลี่ยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของ 14 ประเทศที่ร่วมโครงการสำรวจของ OECD โดยเฉพาะประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคะแนนค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ (Bank of Thailand, 2013; 2016) ถึงแม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีพื้นที่และประชากรคิดเป็น 1 ใน 3 ของประเทศ แต่มีสัดส่วนของรายได้เพียง 1 ใน 10 ของประเทศ หรือประมาณร้อยละ 11.2 เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้เป็นที่ยากจนที่สุด โดยรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเมื่อปี ค.ศ. 2009 เพียง 14,860.97 บาท/เดือน ต่ำสุดของประเทศ และมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งมีรายได้ต่อครัวเรือน 18,849.70 บาท/เดือน (National Statistical Office of Thailand, 2009) และปี ค.ศ. 2017 ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 19,802.36 บาท/เดือน เป็นอันดับต่ำสุดรองจากภาคเหนือของประเทศ ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีรายได้ต่อครัวเรือน 45,707.31 บาท/เดือน และค่าเฉลี่ยรายได้ของประเทศอยู่ที่ 23,839.77 บาท/เดือน นอกจากนี้ ประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงถึง 178,439.06 บาท มากที่สุดรองจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 202,699.85 บาท (National Statistical Office of Thailand, 2017a) จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าทุกวันนี้หลายครอบครัวในประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่มีเงินสำรองสำหรับภาวะฉุกเฉินอย่างจำกัด และเนื่องจากที่ผ่านมาหนี้สินอัตรการออมเงินของคนไทยอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านั้นหลังวัยเกษียณอายุ และจะส่งผลให้รัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณมาดูแลผู้สูงอายุที่ยากจนมากขึ้น ซึ่งเป็นภาระการคลังของภาครัฐบาลในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
2. จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ความเสี่ยงในการวางแผนทางการเงินกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

เมื่อพูดถึงความเสี่ยงในการวางแผนทางการเงิน คนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงความเสี่ยงในการลงทุน คำนึงถึงเพียงกำไรและขาดทุนจากการลงทุน แต่พวกเขาไม่ได้คิดถึงการตัดสินใจทางการเงินอื่น ๆ และความเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่อผลการวางแผนทางการเงิน ซึ่งความเสี่ยงมีทั้งความเสี่ยง

ที่ดี คือ การได้รับผลตอบแทนที่คาดหวังสูงกว่า ตัวอย่างเช่น หุ้นมีความเสี่ยงมากกว่าพันธบัตร ด้วยเหตุนี้ หุ้นจึงต้องเสนอผลตอบแทนที่คาดหวังสูงกว่าพันธบัตร มิฉะนั้นนักลงทุนจะลงทุนในพันธบัตรเท่านั้น ซึ่งเรายอมรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเพราะความคาดหวังหรือเป้าหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่สูงกว่านั่นเอง ในทางกลับกันความเสี่ยงที่ไม่ดีหมายถึงปัจจัยที่อยู่เหนือการควบคุม เช่น ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ความเสี่ยงระยะยาว ความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง ความเสี่ยงด้านเงินเฟ้อ ความเสี่ยงจากเหตุการณ์ในชีวิต (Swedroe, 2012) สอดคล้องกับแนวคิดของ Keereeta (2020) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสถานะทางการเงินมี 2 ปัจจัยหลัก แบ่งเป็น 1) ปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทุกคน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ สงครามการค้า การประท้วง ปัญหาทางการเมือง ภัยธรรมชาติ การติดเชื้อไวรัส หรือ โรคระบาด เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของเราไม่มากก็น้อย ซึ่งอาจทำให้รายได้ลดลง ขาดรายได้ ตกงาน หรือขาดทุนในการทำธุรกิจจากปัญหาเศรษฐกิจเหล่านี้ และ 2) ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมได้ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่เราสามารถกำหนดด้วยตัวเองได้ โดยปัจจัยทางบวกที่ทำให้สภาพทางการเงินของเรามีความมั่นคงและมั่นคง ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ เช่น การบริหารค่าใช้จ่ายและหนี้สิน การมีวินัยในการออม การวางแผนป้องกันความเสี่ยง การลงทุนเพื่อต่อยอด เป็นต้น และปัจจัยทางลบที่ทำให้เกิดความเสียหายทางการเงิน เช่น การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีหนี้สินมากเกินไป ลงทุนในสิ่งที่ไม่มีความรู้ รวมไปถึงการเสี่ยงโชค การพนัน นับเป็นรูรั่วของเงินออมอย่างหนึ่ง ถือเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nakseeluang (2014) และงานวิจัยของ Jadesadalug and Nuangplee (2018) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการออมเงินเพื่อเกษียณอายุ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นเงินออมที่ได้มาจากการประกอบอาชีพต่าง ๆ แล้วแต่บุคคล บางรายแบ่งเงินเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน บางรายออมจากการเหลือใช้ ยิ่งเงินเหลือมาก ก็ออมมาก ถ้าเงินเหลือน้อย เงินออมก็จะลดลง 2) ปัจจัยด้านอัตราผลตอบแทน เช่น การฝากเงินไว้กับธนาคาร ถึงแม้จะได้ดอกเบี้ยไม่มาก และไม่ใช้สิ่งจูงใจที่ดึงดูดให้อยากออมในธนาคาร แต่เพราะสถาบันการเงินมีความมั่นคง เชื่อถือได้ ส่วนการทำประกันชีวิต ผู้ที่ทำการคาดหวังว่าจะได้รับความคุ้มครองหรือผลประโยชน์ตามกรรมธรรม์ที่ตนทำไว้ ซึ่งการทำประกันชีวิตเป็นหนึ่งในการวางแผนการเงินเพื่อป้องกันความเสี่ยงส่วนบุคคลทั้งในเรื่องชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สินจากเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น เป็นต้น และ 3) ปัจจัยด้านทัศนคติการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ โดยพบว่า ทุกคนต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า การออมเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ และเป็นเรื่องง่ายที่ทุกคนสามารถทำได้ เพียงแค่เราต้องมีวินัย อดทน และขยันหมั่นเพียรในการออม หากเรายังคงออมต่อไปอย่างสม่ำเสมอ เงินก้อนเล็กก็สามารถรวมกันเป็นเงินก้อนใหญ่ได้ นอกจากนี้ การออมช่วยให้เราสามารถวางแผนชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ จากการสนับสนุนข้างต้นสามารถเสนอสมมติฐานงานวิจัยได้ดังนี้

H_1 : ความเสี่ยงในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน

H_2 : ความเสี่ยงในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

ทักษะทางการเงินกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

Kiriwan (2015) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับทักษะทางการเงินกับการออมเพื่อการเกษียณ และสรุปว่า การวัดระดับทักษะทางการเงินนั้นจะทำการวัดความรู้ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะคิดทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงิน และความรู้ทางการเงิน โดยมีปัจจัยส่วนบุคคลเป็นตัวกำหนดให้ทักษะทางการเงินของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกัน ระดับทักษะทางการเงินที่สูงขึ้นจะช่วยเพิ่มโอกาสในการออมเพื่อวัยเกษียณให้เพิ่มขึ้น และกลุ่มตัวอย่างขาดแคลนความรู้ทักษะทางการเงินสอดคล้องกับ Gathergood and Weber (2014) พบว่า พฤติกรรมการตัดสินใจทางการเงินส่วนบุคคลขึ้นอยู่กับการจัดการปัญหาการควบคุมตนเอง โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มี Financial Knowledge and Literacy มักมีพฤติกรรมการออมหรือมีโอกาสตัดสินใจในการวางแผนทางการเงินที่มากกว่า เช่นเดียวกับ Auepiyachut (2017) ได้ทำการศึกษาความรู้ทางการเงิน: ตัวกำหนดและผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมการออมของกลุ่มแม่บ้าน พบว่า กลุ่มแม่บ้านมีระดับความรู้พื้นฐานทางการเงินอยู่ในระดับต่ำ มีพฤติกรรมทางการเงินในเกณฑ์ระดับปานกลาง และมีทัศนคติทางการเงินทางบวก ปัจจัยด้านประชากรมีผลต่อระดับทักษะทางการเงิน และระดับทักษะทางการเงินที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับการออม และผลการวิจัยของ Farrell, Fry, and Risse (2016) พบว่า การรับรู้ความสามารถทางการเงินมีบทบาทต่อการอธิบายพฤติกรรมทางการเงินส่วนบุคคล และบุคคลที่มีรับรู้ความสามารถทางการเงินสูงมักมีการตัดสินใจด้านการออมและการลงทุน ในขณะที่บุคคลที่มีรับรู้ความสามารถทางการเงินต่ำจะมีการตัดสินใจทางการเงินเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ทางการเงินจำพวกตราสารหนี้ กล่าวได้ว่า การรับรู้ความสามารถทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ Financial Literacy Factors นอกจากนี้ Ismail et al. (2017) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมทางการเงินของแรงงานในประเทศมาเลเซีย ซึ่งให้เห็นว่าทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การที่ประชากรมีความสามารถในตนเองสูงสามารถช่วยให้พวกเขามีพฤติกรรมทางการเงินที่เป็นบวกและรับมือกับความท้าทายใด ๆ โดยเฉพาะในเรื่องทางการเงิน ถึงแม้ว่าในประเทศมาเลเซียยังไม่มีการศึกษาถึงการรับรู้ความสามารถทางการเงิน (Financial Self-Efficacy) โดยใช้ Financial Self-Efficacy Scale (FSES) แต่จากการศึกษาพบว่าการมีความรู้และทักษะทางการเงินมีความสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเงิน ซึ่งเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญที่ทุกคนควรมี ดังนั้น จากการศึกษาข้างต้นสามารถเสนอสมมติฐานงานวิจัยได้ดังนี้

H_3 : ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน

H_4 : ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

แรงจูงใจในการวางแผนทางการเงินกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองของ Bandura (1977, 1986, 1997) ได้นำเสนอความหมายของ “แรงจูงใจ” ว่าเป็นความสามารถที่จะจูงใจตนเองและกระทำตามที่ตั้งเป้าหมาย มีพื้นฐาน

มาจากกระบวนการคิด ขณะที่เกิดคาดหวังในอนาคตทำให้เกิดแรงจูงใจและการควบคุมการกระทำของตนได้ กล่าวคือ สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วล่วงหน้าจะถูกเปลี่ยนให้เป็นสิ่งจูงใจและการกระทำซึ่งจะถูกควบคุมด้วยกระบวนการกำกับตนเอง แรงจูงใจส่วนใหญ่ของมนุษย์เกิดจากการคิดและความเชื่อในความสามารถของตน บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองและตั้งเป้าหมายไว้สูงจะมีแรงจูงใจในการกระทำและจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าคนที่สงสัยในความสามารถของตนเอง ดังนั้น การรับรู้ความสามารถของตนเองจึงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับแรงจูงใจและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป

Gist and Mitchell (1992) กล่าวว่า ความล้มเหลวในงาน อาจเป็นเพราะมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับต่ำ ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นหมายถึงการประเมินที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของตนเองเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดและสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จ

Bandura and Wood (1989) ยืนยันว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกของแรงจูงใจและการควบคุมการกระทำ และแนะนำว่าการรับรู้ความสามารถในตนเองต่ำ อาจทำให้คนเรามุ่งเน้นไปที่ความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นแทนที่จะประสบความสำเร็จ และมีการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับความทะเยอทะยานของเป้าหมาย ความมุ่งมั่นและประสิทธิภาพ (Gist, 1987) ซึ่งอาจนำไปใช้กับการเงินส่วนบุคคลได้เช่นกัน โดยผลการศึกษาของ Komenjumrus (2013) พบว่า แรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายในการออมที่สำคัญที่สุด คือ การออมเพื่อเป็นทุนในอนาคต เพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน เพื่อไว้ใช้ในยามชราเพื่อช่วยให้ฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง เพื่อซื้อทรัพย์สินถาวร เพื่อซื้อรถยนต์ เพื่อซื้อเครื่องประดับ และทองคำ เพื่อลดหย่อนภาษี เพื่อเป็นหลักประกันในการกู้ยืม และเพื่อต้องการดอกเบี้ย ตามลำดับ นอกจากนี้ การศึกษาของ Bilamas and Chotikumchorn (2014) พบว่า มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนสัมพันธ์กับการออมอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ หากมีการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพิ่มขึ้นก็จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณมีความมั่งคั่งจึงก่อให้เกิดแรงจูงใจในการออมเพิ่มขึ้น อีกทั้งที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเกษตรกรหากถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพิ่มขึ้นก็สามารถขยายการเพาะปลูกทำให้มีรายได้สูงขึ้นนำไปสู่แรงจูงใจให้เกิดการออมได้ จากการสนับสุนนข้างต้นสามารถเสนอสมมติฐานงานวิจัยได้ดังนี้

H_5 : แรงจูงใจในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน

H_6 : แรงจูงใจในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

การรับรู้ความสามารถของตนเองกับการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

Bandura (1977, 1986, 1997) ได้นิยามว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นความเชื่อของบุคคล เป็นความสามารถที่จะนำไปสู่การประสบความสำเร็จในงานนั้น ๆ โดยการรับรู้ความสามารถของตนเองมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งนั่นก็คือ “ความท้าทาย” ซึ่งมีกล่าวถึงใน Bandura’s Social Cognitive Theory เชื่อว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูงจะมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการทำงาน และมีแนวโน้มที่ยอมรับและพร้อมเผชิญหน้ากับความท้าทายต่าง ๆ ซึ่งมี

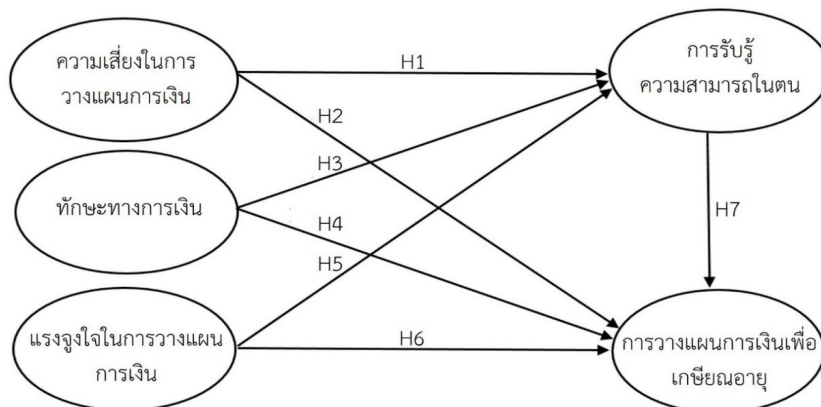
แนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จสูง

สอดคล้องกับแนวคิดของ Park and Folkman (1997) กล่าวว่า คนที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ในระดับสูงจะประสบความสำเร็จมากกว่าผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถในตนเองต่ำ โดยเฉพาะในการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์

นอกจากนั้น ยังมีการทดสอบใช้ The Financial Self-Efficacy Scale (FSES) เพื่อทำความเข้าใจกับกระบวนการทางจิตวิทยาที่ส่งผลต่อความสามารถในการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน โดยจำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถทางการเงินและทักษะการเผชิญปัญหาเพื่อจัดการกับความท้าทายทางการเงินและความเครียดที่อาจเกิดขึ้น เช่น การวิจัยในสาขาสุขภาพและการออกกำลังกายได้แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในวัยชรา (Grembowski et al., 1993) จำเป็นต้องมีการวิจัยที่คล้ายกันเพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถทางการเงินในระดับที่สูงขึ้น (Schuchardt et al., 2009) ซึ่งการส่งเสริมความสามารถทางการเงินในระดับที่สูงขึ้นสำหรับชาวอเมริกันจะใช้เวลามากกว่าการส่งมอบโปรแกรมการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (Hira, 2010) และ Neymotin (2010) กล่าวว่า Self-Esteem มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อรูปแบบการตัดสินใจส่วนบุคคลในการวางแผนทางการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Farrell et al. (2016) กล่าวว่า การตัดสินใจใด ๆ ก็ตามของแต่ละบุคคลต้องมาจากความมั่นใจในตนเองหรือ “ความเชื่อมั่นในตนเอง” ซึ่งทางจิตวิทยาเรียกว่า “Self-Efficacy” จึงกล่าวได้ว่าการรับรู้ความสามารถทางการเงินนั้นย่อมมีบทบาทต่อการอธิบายพฤติกรรมทางการเงินส่วนบุคคลได้ จากการสนับสนุนต่าง ๆ ข้างต้นสามารถเสนอสมมติฐานงานวิจัยได้ดังนี้

H_7 : การรับรู้ความสามารถในตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

จากสมมติฐานข้างต้นสามารถแสดงกรอบแนวคิดของงานวิจัยได้ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการวิจัยความสัมพันธ์แบบเชิงสาเหตุ (Causal Research)

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยการศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษามีรายละเอียดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนวัยแรงงานอายุระหว่าง 25-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่านั้น ไม่ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เนื่องจากการอ้างอิงผลสำรวจทักษะทางการเงินของไทย (Bank of Thailand, 2016) พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีคะแนนเฉลี่ยทักษะทางการเงินต่ำสุด เมื่อพิจารณารายจังหวัดพบจังหวัดที่มีความรู้ทางการเงินอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ 1) จังหวัดบุรีรัมย์ 2) จังหวัดเลย 3) จังหวัดนครพนม 4) จังหวัดอุดรธานี และ 5) จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนทั้งสิ้น 3,933,522 คน (National Statistical Office of Thailand, 2017b)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนวัยแรงงานอายุระหว่าง 25-59 ปี ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ เลย นครพนม อุดรธานี และสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Hair, Black, Babin, and Anderson (2010) ได้แนะนำว่าขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยควรมีขนาดตัวอย่าง 10-20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตในงานวิจัยนั้น ๆ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีตัวแปรสังเกตจำนวน 46 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างขั้นต่ำเท่ากับ 460 ตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยสุ่มตามสัดส่วนจากฐานประชาชนวัยแรงงานอายุระหว่าง 25-59 ปี แล้วจึงใช้วิธีการเลือกตัวอย่างในแต่ละจังหวัดแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จนครบโควตา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงสัดส่วนจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ประชากร	ร้อยละ	กลุ่มตัวอย่าง
1. จังหวัดบุรีรัมย์	1,047,256	26.62	122
2. จังหวัดเลย	418,678	10.64	49
3. จังหวัดนครพนม	484,425	12.32	57
4. จังหวัดอุดรธานี	1,068,508	27.16	125
5. จังหวัดสุรินทร์	914,655	23.25	107
รวม	3,933,522	100.00	460

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เก็บรวบรวมมาได้มาเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดกระทำข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของแต่ละตัวแปร

3.2 ค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ เพื่อพิจารณาสภาพปัญหาที่อาจเกิดจากการผันแปรร่วมกันมากเกินไป (Multicollinearity) โดยกำหนดว่าค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้องไม่เกิน 0.90 (Pallant, 2010; Rubin & Rubin, 2012)

3.3 ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อถือได้ของข้อคำถามในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ ค่าแสดงอำนาจจำแนก และค่าความน่าเชื่อถือของตัวแปรสังเกต โดยใช้ค่า Cronbach's Alpha ของแต่ละกลุ่มตัวแปร โดยการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามปรากฏว่า ได้ค่าความน่าเชื่อถือเท่ากับ 0.79 ซึ่งมากกว่า 0.7 แสดงว่า แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือในระดับที่ยอมรับได้ จึงนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่หนึ่ง (Confirmatory Factor Analysis) ในการวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อถือได้ และนำเสนอค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Standard Regression Weights) ค่าความผันแปรที่สกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted: AVE หรือ ρ_v) และค่าความเชื่อถือได้ของโครงสร้าง (Construct Reliability: CR หรือ ρ_c) เป็นการประเมินความเชื่อถือได้ของมาตรวัด แล้วนำเสนอค่าสถิติเพื่อประเมินโมเดล ได้แก่ ค่า Chi-square, Degree of Freedom, CFI, GFI, AGFI, SRMR, RMSEA

3.5 การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structure Equation Modeling: SEM) เป็นเทคนิคที่ใช้ทดสอบและประมาณค่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยใช้การรวมข้อมูลทางสถิติกับข้อตกลงเบื้องต้นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เป็นการทดสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลทางทฤษฎีกับโมเดล

เชิงประจักษ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงสาเหตุพร้อมทั้งอิทธิพลของตัวแปรทั้งทางตรงและทางอ้อม

ระยะที่ 2 การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เพื่อช่วยอธิบายและยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยกำหนดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกสมาชิกกลุ่มตามเกณฑ์ของ Gilmore and Cambell (1996) เสนอว่าสมาชิกในกลุ่มควรมีประมาณ 6-12 คน หรือประมาณ 6-9 คน ตามข้อเสนอของ Grudens-Schuck, Allen, and Larson (2004) ในขณะที่ Morgan and Scannell (1998) เห็นว่าขนาดของการสนทนากลุ่ม โดยทั่วไปจะกำหนดขนาดไว้ที่ 6-10 คน ซึ่งกล่าวได้ว่า จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมวิจัยตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป จะทำให้อัตราความคลาดเคลื่อนลดลงจนเป็นที่ยอมรับได้ ดังนั้น ผู้วิจัยกำหนดการสนทนากลุ่ม จำนวน 9 คน

ผลการวิจัย

จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 460 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ เลย นครพนม อุดรธานี และสุรินทร์ เป็นเพศชาย 255 คน เพศหญิง 205 คน มีอายุระหว่าง 35-39 ปี (ร้อยละ 45.00) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และการประมง (ร้อยละ 48.25) และมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 30.25) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลลักษณะประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (National Statistical Office of Thailand, 2016) และข้อมูลประชากรจำแนกตามระดับการศึกษาของกลุ่มสถิติแรงงานสำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม (National Statistical Office of Thailand, 2019)

จากนั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและยืนยันความถูกต้องของตัวแปรสังเกตที่สามารถวัดตัวแปรแฝงในแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอก ตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่ การรับรู้ความสามารถในตน (SE) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ บุคลิกภาพเชิงรุก (SE1) ขอบเขตการรับรู้ (SE2) และความรับผิดชอบ (SE3) และ การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ ปัจจัยดึงดูด (FRP1) ปัจจัยผลักดัน (FRP2) และปัจจัยสนับสนุน (FRP3) ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ ทักษะทางการเงิน (FL) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร คือ ความรู้ทางการเงิน (FL1) พฤติกรรมทางการเงิน (FL2) และทัศนคติทางการเงิน (FL3) แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน (MFP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่ ทิศทางและเป้าหมาย (MFP1) ความวิริยะ (MFP2) และความทุ่มเท (MFP3) และ ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน (RFP) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ได้แก่ อัตราผลตอบแทน (RFP1) เศรษฐกิจ (RFP2) และทัศนคติการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (RFP3) โดยมีค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ ทักษะทางการเงินการ ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน รับรู้ความสามารถในตนและการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ โดยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) ของแต่ละตัวแปร ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ และค่าความโด่งของตัวแปรสังเกตได้ (n = 460)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
ทักษะทางการเงิน (FL)	ความรู้ทางการเงิน (FL1)	1.10	1.50	-0.31	-0.27
	พฤติกรรมทางการเงิน (FL2)	3.88	0.61	-0.25	-0.34
	ทัศนคติทางการเงิน (FL3)	2.15	0.56	-0.21	-0.59
ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน (RFP)	อัตราผลตอบแทน (RFP1)	4.43	0.50	-0.15	0.13
	เศรษฐกิจ (RFP2)	4.84	0.38	-0.40	0.07
	ทัศนคติการวางแผนการเงิน (RFP3)	4.67	0.48	-0.19	-0.18
แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน (MFP)	ทิศทางและเป้าหมาย (MFP1)	2.99	1.03	-0.20	-0.48
	ความวิริยะ (MFP2)	3.57	0.93	-0.38	-0.10
	ความทุ่มเท (MFP3)	3.03	1.04	-0.42	-0.01
การรับรู้ความสามารถในตน (SE)	บุคลิกภาพเชิงรุก (SE1)	3.21	0.98	-0.27	-0.16
	ขอบเขตการรับรู้ (SE2)	4.16	1.05	-0.29	-0.15
	ความรับผิดชอบ (SE3)	4.36	0.70	-0.25	-0.33
การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP)	ปัจจัยดึงดูด (FRP1)	4.06	0.74	-0.38	-0.04
	ปัจจัยผลักดัน (FRP2)	4.26	0.56	-0.30	-0.36
	ปัจจัยสนับสนุน (FRP3)	3.96	1.07	-0.50	0.00

ค่าความเบ้และค่าความโด่งเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในการประมาณค่าด้วยวิธีความเป็นไปได้สูงสุดนั้น ค่าความเบ้ควรมีค่าอยู่ในช่วง -3 ถึง +3 ซึ่งมีค่าระหว่าง -0.50 ถึง -0.15 และค่าความโด่งควรมีค่าอยู่ในช่วง -10 ถึง +10 ซึ่งมีค่าระหว่าง -0.59 ถึง 0.13 แสดงว่า ตัวแปรมีการแจกแจงแบบปกติ (Wanitbancha, 2014) ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลการวัดและโมเดลที่ได้พัฒนาขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ เพื่อพิจารณาสภาพปัญหาที่อาจเกิดจากการผันแปรร่วมกันมากเกินไป (Multicollinearity) กล่าวคือ การที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันสูงมากเกินไปอาจเกิดปัญหาทำให้ผลการวิเคราะห์มีความคลาดเคลื่อนสูง

ดังนั้น จึงต้องมีการวิเคราะห์ Multicollinearity ระหว่างตัวแปรโดยพิจารณาค่า Bivariate Correlation ของตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ในโมเดล เกณฑ์ในการพิจารณา คือ ค่าความสัมพันธ์ไม่ควรมีค่ามากกว่า 0.90 (Pallant, 2010; Rubin & Rubin, 2012) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีค่าความสัมพันธ์ทางบวกระหว่าง 0.427 ถึง 0.758 ซึ่งเป็นค่าความสัมพันธ์ที่ต่ำกว่า 0.90 สามารถสรุปได้ว่าตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ไม่มีปัญหาการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันสูงเกินไป

อำนาจจำแนก และความเชื่อถือได้ของข้อคำถามในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ การวิเคราะห์ในส่วนนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 460 ชุด มาคำนวณหาค่าความเชื่อถือได้ของข้อคำถาม โดยได้แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Corrected Item-Total Correlation) และค่า Cronbach's Alpha เพื่อแสดงหลักฐานว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มีความเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด พบว่า ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมีค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อถือได้อยู่ในระดับสูง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อถือได้ของมาตรวัดตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปรสังเกตได้	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ					Cronbach's alpha
ความรู้ทางการเงิน (FL1)	0.593	0.633	0.411	0.818	0.469	0.797
พฤติกรรมทางการเงิน (FL2)	0.804	0.821	0.529	0.603	0.753	0.843
ทัศนคติทางการเงิน (FL3)	0.754	0.407	0.554			0.716
อัตราผลตอบแทน (RFP1)	0.995	0.995	0.980			0.996
เศรษฐกิจ (RFP2)	0.907	0.907	0.528			0.875
ทัศนคติการวางแผนการเงิน (RFP3)	0.995	0.999	0.999			0.999
ทิศทางและเป้าหมาย (MFP1)	0.990	0.973	0.983			0.992
ความวิริยะ (MFP2)	0.912	0.989	0.879			0.965
ความทุ่มเท (MFP3)	0.977	0.964	0.962			0.985
บุคลิกภาพเชิงรุก (SE1)	0.993	0.995	0.982			0.995
ขอบเขตการรับรู้ (SE2)	0.682	0.900	0.706			0.866
ความรับผิดชอบ (SE3)	0.861	0.777	0.860			0.903
ปัจจัยดึงดูด (FRP1)	0.712	0.712				0.711
ปัจจัยผลักดัน (FRP2)	0.840	0.840				0.884
ปัจจัยสนับสนุน (FRP3)	0.764	0.764				0.844

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่ง ผู้วิจัยตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืน โมเดลองค์ประกอบยืนยันอันดับหนึ่งขององค์ประกอบทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 4-5

ตารางที่ 4 ค่าดัชนีความสอดคล้องขององค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่ง

ตัวแปร	สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ								
	χ^2	df	p-value	χ^2/df	CFI	GFI	AGFI	RMSEA	SRMR
FL	0.12	1	0.73	0.12	1.00	1.00	1.00	0.000	0.002
RFP	0.33	1	0.57	0.33	1.00	1.00	1.00	0.000	0.003
MFP	0.07	1	0.79	0.07	1.00	1.00	1.00	0.000	0.001
SE	0.64	1	0.43	0.64	1.00	1.00	0.99	0.000	0.003
FRP	0.16	1	0.69	0.16	1.00	1.00	1.00	0.000	0.003

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการทดสอบความสอดคล้องและความกลมกลืนขององค์ประกอบเชิงยืนยัน ด้านทักษะทางการเงิน (FL) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.12 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.73 ด้านการรับรู้ความสามารถในตน (SE) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.64 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.43 ด้านแรงจูงใจในการวางแผนการเงิน (MFP) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.07 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.79 ด้านความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน (RFP) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.33 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.57 และด้านการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP) มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 0.16 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.69 และเกณฑ์การพิจารณาค่าสถิติอื่น ๆ $p\text{-value} > 0.05$, $\chi^2/df < 2$, $GFI \geq 0.90$, $CFI \geq 0.90$, $AGFI \geq 0.90$, $RMSEA < 0.05$ และ $SRMR < 0.05$ ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่า แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมที่สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตารางที่ 5 องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งของตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²	คะแนนองค์ประกอบ
	Beta	b (SE)			
FL1	0.80	0.59(0.03)	18.65**	0.65	0.27
FL2	0.93	0.65(0.03)	23.18**	0.86	0.88
FL3	0.82	0.62(0.03)	19.51**	0.67	0.29
RFP1	0.69	0.44(0.03)	15.39**	0.48	0.10
RFP2	0.84	0.53(0.03)	19.58**	0.71	0.22
RFP3	0.97	0.61(0.03)	24.14**	0.94	1.28
MFP1	0.80	0.62(0.03)	18.08**	0.63	0.31
MFP2	0.90	0.71(0.03)	21.59**	0.81	0.67
MFP3	0.81	0.64(0.03)	19.15**	0.66	0.34
SE1	0.86	0.63(0.03)	20.74**	0.74	0.46
SE2	0.88	0.66(0.03)	21.92**	0.77	0.52
SE3	0.85	0.66(0.03)	20.34**	0.72	0.41
FRP1	0.88	0.62(0.03)	20.16**	0.77	0.67
FRP2	0.84	0.64(0.03)	18.98**	0.70	0.47
FRP3	0.74	0.63(0.04)	16.66**	0.55	0.25

** p < 0.01

จากตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับหนึ่งพบว่า ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ด้านทักษะทางการเงินซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ พฤติกรรมทางการเงิน (FL2) ทศนคติทางการเงิน (FL3) และความรู้ทางการเงิน (FL1) ตามลำดับ ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ด้านความเสี่ยงในการวางแผนการเงินซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ ทศนคติการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (RFP3) เศรษฐกิจ (RFP2) และอัตราผลตอบแทน (RFP1) ตามลำดับ ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ด้านแรงจูงใจในการวางแผนการเงินซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ ความวิริยะ (MFP2) ความทุ่มเท (MFP3) และทิศทางและเป้าหมาย (MFP1) ตามลำดับ ตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ด้านการรับรู้ความสามารถในตนเองซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ ขอบเขตการรับรู้ (SE2) บุคลิกภาพเชิงรุก (SE1)

ความรับผิดชอบ (SE3) ตามลำดับ และตัวแปรมีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ด้านการวางแผนการเงิน เพื่อเกษียณอายุซึ่งเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ ปัจจัยดึงดูด (FRP1) ปัจจัยผลักดัน (FRP2) และปัจจัยสนับสนุน (FRP3) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structure Equation Modeling: SEM)

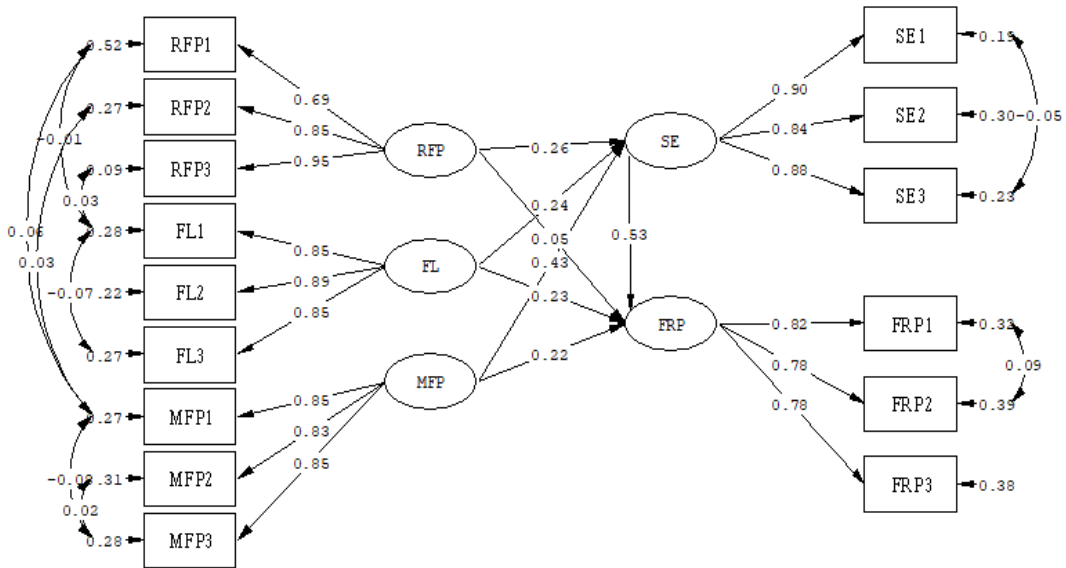
หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์โมเดลมาตรฐานการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) มาทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของโมเดล เพื่อประเมินความเหมาะสมระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับโมเดลสมการโครงสร้างตามทฤษฎีที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งก่อนปรับโมเดล มีค่าสถิติผ่านเกณฑ์แค่บางตัวชี้ แสดงว่าโมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการปรับโมเดล โดยพิจารณาจากคำแนะนำการปรับพารามิเตอร์ในโมเดลด้วย ค่าดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) จากนั้นปรับพารามิเตอร์โดยยินยอมให้ ผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้น ทำให้ค่าความคลาดเคลื่อนสัมพันธ์กันได้ จนกระทั่งค่าดัชนีความสอดคล้อง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับโมเดล ดังตารางที่ 6 และรูปที่ 2

ตารางที่ 6 ค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับโมเดล

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ	เกณฑ์ที่ใช้พิจารณา	ค่าที่คำนวณได้	ผลการพิจารณา
χ^2	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ > 0.05	79.59	-
df	-	65	-
p-value	$p > 0.05$	0.11	ผ่านเกณฑ์
χ^2/df	$\chi^2/df < 2$	1.16	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.90	1.00	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.90	0.97	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.95	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< 0.05	0.024	ผ่านเกณฑ์
SRMR	< 0.05	0.016	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 6 พบว่า ดัชนีความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับโมเดล มีค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบ ดังนี้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 79.59 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.11 (p-value เท่ากับ 0.11) ค่าไค-สแควร์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.16 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (CFI) เท่ากับ 1.00 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.97 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.95 ค่ารากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) เท่ากับ 0.024 และดัชนีรากที่สองกำลังสองเฉลี่ย (SRMR) เท่ากับ 0.016 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทุกค่า แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังรูปที่ 2

Chi-Square=79.59, df=65, P-value=0.10520, RMSEA=0.024

รูปที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังปรับโมเดล

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรตามสมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทดสอบอิทธิพลตัวแปรเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่ได้พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายสมมติฐานของการวิจัย ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าอิทธิพลของตัวแปรตามสมมติฐานการวิจัย

ตัวแปรเชิงสาเหตุ (Antecedents)	ตัวแปรผล (Consequences)					
	การรับรู้ความสามารถในตน			การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน	0.26**	-	0.26**	0.05	0.14**	0.19*
ทักษะทางการเงิน	0.24**	-	0.24**	0.23*	0.13*	0.36**
แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน	0.43**	-	0.43**	0.22**	0.23**	0.45**
การรับรู้ความสามารถในตน	-	-	-	0.53**		0.53**

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$; DE คือ อิทธิพลทางตรง; IE คือ อิทธิพลทางอ้อม; TE คือ อิทธิพลรวม

จากตารางที่ 7 พบว่า ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบของตัวแปรสาเหตุและผลลัพธ์ของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้ของประเทศไทย ที่พัฒนาขึ้น มีค่าอิทธิพลทางตรงอิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม โดยแบ่งตามสมมติฐานการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ความเสี่ยงในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน พบว่า ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน (RFP) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน (SE) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.26 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.26 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 1

สมมติฐานที่ 2 ความเสี่ยงในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ พบว่า ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน (FRP) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (RFP) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.05 ค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.14 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.19 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ 2

สมมติฐานที่ 3 ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน พบว่า ทักษะทางการเงิน (FL) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน (SE) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.24 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.24 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 3

สมมติฐานที่ 4 ทักษะทางการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ พบว่า ทักษะทางการเงิน (FL) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.23 ค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.13 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.36 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 4

สมมติฐานที่ 5 แรงจูงใจในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน พบว่า แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน (MFP) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการรับรู้ความสามารถในตน (SE) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.43 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.43 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 5

สมมติฐานที่ 6 แรงจูงใจในการวางแผนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ พบว่า แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน (MFP) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.22 ค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 0.23 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.45 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 6

สมมติฐานที่ 7 การรับรู้ความสามารถในตนมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ พบว่า การรับรู้ความสามารถในตน (SE) มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ (FRP) โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.53 และค่าอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.53 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ 7

หลังจากได้ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการกำหนดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้เชี่ยวชาญจะมีคุณสมบัติเป็นบุคคลที่มีความรู้ มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการเงิน จำนวน 9 ท่าน ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างเห็นว่าการแก้ไขปัญหาทางการเงินเพื่อนำไปสู่การเพิ่มความมั่นคง มั่งคั่งและสร้างอิสระทางการเงินสำหรับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น สามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพชีวิตประชาชน และลดสวัสดิการของภาครัฐหรืองบประมาณที่รัฐจัดสรรสำหรับดูแลประชาชนที่ยากจน ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุด คือ การรับรู้ความสามารถในตน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน ทักษะทางการเงิน และความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการวางแผนเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบผลสำเร็จ จึงควรเสริมสร้างการรับรู้ความสามารถในตน ทำให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่น มีแรงจูงใจในการวางแผนการเงิน และมีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายของตนเอง ขณะเดียวกันควรมีการส่งเสริมทักษะความรู้ความเข้าใจทางการเงิน ตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผน เนื่องจากในโลกยุคปัจจุบัน บริการและผลิตภัณฑ์ทางการเงินมีการพัฒนาก้าวหน้าขึ้น ผู้บริโภคในปัจจุบันบางรายอาจจะยังไม่มี

ความเข้าใจอย่างเพียงพอเกี่ยวกับบริการทางการเงินที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น หากขาดความรู้ทางการเงินที่เหมาะสม ก็อาจจะถูกหลอก หรือเอาเปรียบได้ง่าย ทั้งตลาดการเงินในระบบและนอกระบบ ภาครัฐและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจและความรู้ด้านการเงินทำให้ประชาชนมีความสามารถบริหารจัดการเงินของตนเอง ให้ตระหนักถึงการวางแผนทางการเงิน รู้จักคุณค่าของเงิน รวมทั้งให้ตระหนักถึงประโยชน์และความเสี่ยงทางการเงินอย่างจริงจัง ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งช่วยบรรเทาความเหลื่อมล้ำทางการเงินได้ในระดับหนึ่ง

อภิปรายผล

จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 460 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ เลย นครพนม อุดรธานี และสุรินทร์ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 35-39 ปี ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และการประมง มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 10,001-15,000 บาท/เดือน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลลักษณะประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (National Statistical Office of Thailand, 2016) และข้อมูลประชากรจำแนกตามระดับการศึกษาของกลุ่มสถิติแรงงาน (National Statistical Office of Thailand, 2019) ที่กล่าวว่าประชากรส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่งผลให้เป็นภาคที่ยากจนที่สุด โดยรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเมื่อปี 2009 เพียง 14,860.97 บาท/เดือน ต่ำสุดของประเทศ ในขณะที่กรุงเทพมหานคร 42,379.83 บาท/เดือน และยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่ 18,849.7 บาท/เดือน (National Statistical Office of Thailand, 2017a)

ทักษะทางการเงิน จากผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจทางการเงิน และผลิตภัณฑ์ทางการเงินด้านอัตราผลตอบแทน โดยตอบคำถามผิดเป็นส่วนใหญ่ อาทิ เรื่องการหาร ซึ่งเป็นการคำนวณเบื้องต้นตอบผิดถึงร้อยละ 65 เรื่องดอกเบี้ยและเงินต้นตอบผิดร้อยละ 79.75 เรื่องอัตราผลตอบแทนตอบผิดร้อยละ 90.25 ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2013 พบว่า คนไทยขาดความรู้ทางการเงิน โดยมีคะแนนเฉลี่ยไม่ถึงครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม และปี 2016 พบว่าคนไทยยังคงอ่อนด้านความรู้ทางการเงินที่สุด โดยได้คะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ยเกือบทุกหัวข้อยกเว้นเรื่องการคำนวณเงินต้นและดอกเบี้ยเงินฝาก ซึ่งหัวข้อที่เป็นจุดอ่อนที่สุดของคนไทย คือ นิยามเงินเพื่อ ซึ่งความไม่เข้าใจเรื่องภาวะเงินเพื่อที่ถือเป็นความเสี่ยงทางการเงินอย่างหนึ่งนั้น อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้คนไทยวางแผนการเงินเพื่อยามเกษียณไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงมูลค่าของเงินที่ลดลงไปตามกาลเวลา (Bank of Thailand, 2016)

ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน ผลการวิจัยพบว่าคนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเศรษฐกิจเป็นความเสี่ยงที่มีผลต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุด รองลงมาเป็นทัศนคติการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ และอัตราผลตอบแทน ตามลำดับ โดยหัวข้อที่คนให้ความสนใจและเข้าใจ

น้อยที่สุดคือ อัตราดอกเบี้ย และระยะเวลาที่ได้รับผลตอบแทน อัตราเงินเฟ้อและอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2016 (Bank of Thailand, 2016) ที่พบว่า คนไทยอ่อนด้านความรู้ทางการเงินที่สุด โดยเฉพาะเรื่องเงินเฟ้อ ซึ่งความไม่เข้าใจเรื่องภาวะเงินเฟ้อนั้นถือเป็นความเสี่ยงทางการเงินอย่างหนึ่งนั้น และส่งผลต่อการวางแผนการเงินเพื่อยามเกษียณที่ไม่เหมาะสม และ Pettinger (2018) กล่าวว่าเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อการเพิ่มขึ้นของอัตรการออม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Opschoor (2015) พบว่า การอ้อมมีผลกระทบต่อเชิงบวกอย่างมากต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้อัตรการออมภายในประเทศมีผลกระทบต่ออัตรการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อหัวประชากรอย่างแท้จริง

แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่มีระดับแรงจูงใจในการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความวิริยะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ในระดับมาก รองลงมาคือ ความทุ่มเท และทิศทางและเป้าหมาย ที่มีค่าระดับปานกลาง จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงแม้ว่าคนส่วนใหญ่จะมีความมุ่งมั่นในการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุในระดับมาก แต่กลับมีความกระตือรือร้นในการวางแผนการเงินในระดับน้อยที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khuanuphong (2012) กล่าวว่า ประชากรในวัยทำงานของไทยกว่าร้อยละ 50 ยังไม่มีการวางแผนทางการเงินเพื่อรองรับการดำรงชีพในยามเกษียณอายุ โดยประชากรวัยทำงานส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อมรับมือวัยเกษียณช้าเกินไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kilenthong et al. (2012) ที่พบว่า คนไทยจะเริ่มคิดเริ่มวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณเมื่ออายุ 42 ปี โดยวัตถุประสงค์ของการออมที่สำคัญมากที่สุดคือ การออมเพื่อการศึกษาของบุตรและมรดกของลูกหลาน รองลงมาจึงเป็นการออมเพื่อการเกษียณ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการออมเพื่อเกษียณยามที่ใกล้เกษียณมากกว่าตอนอายุน้อย ๆ

การรับรู้ความสามารถในตน ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าขอบเขตของการรับรู้ อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า คนส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่าท่านสามารถเลือกวิธีการที่ดีที่สุดในการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุให้ประสบความสำเร็จ อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977, 1986, 1997) ที่กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถในตนจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเชื่อว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูงจะมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการทำงาน มีแนวโน้มที่ยอมรับและพร้อมเผชิญหน้ากับความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง และสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน อาทิเช่น Park and Folkman (1997) ที่กล่าวว่าคนที่มีระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับสูงจะประสบความสำเร็จมากกว่าผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถในตนเองต่ำ นอกจากนี้ Schuchardt et al. (2009) ชี้ให้เห็นว่าจำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อกำหนดกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถทางการเงินในระดับที่สูงขึ้น และ Neymotin (2010) กล่าวว่าความเชื่อมั่นหรือการรับรู้ความสามารถในตนเองนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจส่วนบุคคลในการวางแผนทางการเงิน และงานวิจัยของ Farrell

et al. (2016) ยืนยันว่าการรับรู้ความสามารถทางการเงินนั้นย่อมมีบทบาทต่อการอธิบายพฤติกรรมทางการเงินส่วนบุคคล

การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ ผลการวิจัยพบว่า คนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัจจัยผลักดันมีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุมากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยดึงดูด และปัจจัยสนับสนุน ซึ่งปัจจัยผลักดันที่มีผลมากที่สุด คือ ความคาดหวังว่าตนเองจะมีชีวิตในวัยเกษียณที่มีความสุขสบาย ถือได้ว่าเป็นแรงจูงใจในการวางแผนทางการเงินอย่างหนึ่งที่ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเงิน ซึ่งตามทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองของ Bandura (1977; 1986; 1997) แรงจูงใจส่วนใหญ่ของมนุษย์เกิดจากการคิดและความเชื่อในความสามารถของตน บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองและตั้งเป้าหมายไว้สูงจะมีแรงจูงใจในการกระทำและจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าคนที่สงสัยในความสามารถของตนเอง สอดคล้องกับแนวความคิดของ Gist and Mitchell (1992) กล่าวว่า ความล้มเหลวในงาน อาจเป็นเพราะมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในระดับต่ำ รวมทั้ง Bandura and Wood (1989) ยืนยันว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจและการควบคุมตนเอง จะเห็นได้ว่าแรงผลักดันที่เกิดขึ้นนั้นเป็นแรงผลักดันจากภายในซึ่งจะมีความแตกต่างกันตามแต่ละบุคคล นอกจากนั้นในส่วนของแรงผลักดันจากภายนอก คือ ปัจจัยดึงดูดจากค่านิยมทางสังคมและการปลูกฝังจากครอบครัว ที่ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุที่ประสบผลสำเร็จ จึงควรเสริมสร้างทั้งแรงผลักดันจากภายในและภายนอกไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจะไม่สามารถเป็นไปได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการให้การสนับสนุนในการสร้างความเข้าใจและความรู้ด้านการเงินทำให้ประชาชนมีความสามารถบริหารจัดการเงินของตนเอง ให้ตระหนักถึงการวางแผนทางการเงิน รู้จักคุณค่าของเงินอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อ้างอิงจากผลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ในการพิจารณาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านทักษะทางการเงิน ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน การรับรู้ความสามารถในตน และการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ดังนี้

ทักษะทางการเงิน ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมความรู้ทางการเงิน และมีนโยบายปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ดี เพราะการมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีนั้นส่งผลต่อระดับการออมและการวางแผนทางการเงินเป็นอย่างมาก รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบรรจุหลักสูตรความรู้ด้านการเงินในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังความรู้และสร้างวินัยทางการเงินแก่เยาวชน

ความเสี่ยงในการวางแผนการเงิน ภาครัฐควรมีลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ควรมีการส่งเสริมความรู้และผลิตภัณฑ์ทางการเงินให้เท่าทันการพัฒนาในโลกยุคปัจจุบันให้กับประชาชนที่ยังไม่มีความเข้าใจอย่างเพียงพอเกี่ยวกับบริการทางการเงินที่มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น

ซึ่งหากขาดความรู้ทางการเงินที่เหมาะสม ก็อาจจะถูกหลอก หรือเอาเปรียบได้ง่าย ทั้งตลาดการเงินในระบบและนอกระบบ

แรงจูงใจในการวางแผนการเงิน ภาครัฐควรใช้มาตรการในการกระตุ้นสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหันมาใส่ใจพฤติกรรมทางการเงินที่ดี เช่น อาจให้สิทธิประโยชน์ทางด้านดอกเบี้ยเงินกู้ยืมต่ำกว่าปกติ หากที่ผ่านมามีการเก็บออมเงินและมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีมาโดยตลอด หรือนโยบายการสมทบเงินออมจากภาครัฐ เป็นต้น รวมถึงภาครัฐควรมีนโยบายการสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อส่งเสริมการศึกษาหรือการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์เพื่อความมั่นคง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนธนาคารพาณิชย์ในเรื่องการลดข้อกำหนด กฎเกณฑ์ เพื่อสนับสนุนให้เกิดรูปแบบหรือเมนูการออมที่เหมาะสมตามความต้องการของประชาชน

การรับรู้ความสามารถในตน ภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนทางการเงิน เพราะการวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุไม่ใช่เรื่องไกลตัว เนื่องจากเหลือเวลาไม่ถึง 15 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” การสร้างความตระหนักให้กับสังคมทุกภาคส่วน ถึงความสำคัญและการเตรียมความพร้อมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

การวางแผนการเงินเพื่อเกษียณอายุ ภาครัฐควรมีการส่งเสริมการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของประชาชน รวมถึงมีการส่งเสริมการออมเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุ เช่น นโยบายการลดหย่อนภาษีจากเงินออม กำหนดให้บริษัทต่าง ๆ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการออมของพนักงาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบอื่น ๆ เช่น การวิจัยเชิงทดลอง การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการและกระบวนการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยทำการประเมินผลสำเร็จและผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินการในอนาคต และอาจมีการศึกษาเปรียบเทียบและหาแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เช่น เปรียบเทียบระหว่างแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ หรือจากความแตกต่างด้านภูมิศาสตร์ถิ่นที่อยู่ หรือการเปรียบเทียบผลและความคืบหน้าระหว่างประเทศหรือภูมิภาค เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Auepiyachut, W. (2017). Financial literacy: Determinants and their impact on saving behavior. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 25(47), 67-93. [in Thai]
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavior change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- _____. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- _____ . (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A., & Wood, R. (1989). The effect of perceived controllability and performance standards on selfregulation of complex decision making. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(5), 805-814.
- Bank of Thailand. (2013). *A report of financial literacy survey in Thailand 2013* (Research report). Bangkok: Financial Consumer Protection Center, Bank of Thailand. [in Thai]
- _____ . (2016). *A report of financial literacy survey in Thailand 2016* (Research report). Bangkok: Financial Consumer Protection Center, Bank of Thailand. [in Thai]
- Bilamas, W., & Chotikumchorn, S. (2014). *Pattern and saving behavior of households in Mueang District, Phetchabun Province* (Research report). Phetchabun: Phetchabun Rajabhat University. [in Thai]
- Chandoevit, W., & Damrikarnlerd, L. (2016). *Time bomb, elderly society for organized as a national agenda*. Department of Older Persons. Retrieved from http://www.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20161305145524_1.pdf [in Thai]
- Farrell, L., Fry T. R. L., & Risse, L. (2016). The significance of financial self-efficacy in explaining women's personal finance behavior. *Journal of Economic Psychology*, 54, 85-99.
- Gathergood, J., & Weber, J. (2014) Self-control, financial literacy & the co-holding puzzle. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 107(B), 455-469.
- Gilmore, G. D., & Cambell, M. D. (1996). *Needs assessment strategies for health education and promotion*. Wisconsin: Brown & Benchmark.
- Gist, M. E. (1987). Self-efficacy: Implications for organization behavior and human resource management. *Academy of Management Review*, 12(3), 472-485.
- Gist, M. E., & Mitchell, T. R. (1992). Self-efficacy: Theoretical analysis of its determinants and malleability. *Academy of Management Review*, 17(2), 183-212.
- Grembowski, D., Patrick, D., Diehr, P., Durham, M., Be-resford, S., Kay, E., & Hecht, J. (1993). Self-efficacy and health behavior among older adults. *Journal of Health and Social Behavior*, 34(2), 89-104.
- Grudens-Schuck, N., Allen, B. L., & Larson, K. (2004). Methodology brief: Focus group fundamentals. Retrieved from https://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=extension_communities_pubs
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (7th ed.). New Jersey: Pearson Education.

- Hira, T. (2010). *The NEFE quarter century project: Implications for researchers, educators, and policy makers from a quarter century of financial education*. Retrieved from <http://www.nefe.org/LinkClick.aspx?fileticket=A2P8jPulqkw%3d&tabid=934>
- Ismail, S., Faique, F. A., Bakri, M. H., Zain, Z. M., Idris, N. H., Yazid, Z. A., Daud, S., & Taib, N. M. (2017). The Role of financial self-efficacy scale in predicting financial behavior. *Advanced Science Letters*, 23, 4635-4639.
- Jadesadalug, V., & Nuangplee, T. (2018). *Behavior and factor affecting saving of the elders In Muang district, Nonthaburi province*. Retrieved from <https://he02.tcithaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/124080/94118> [in Thai]
- Keereeta, T. (2020). *2 Factors affecting personal financial management*. Retrieved from <https://www.add-money.net/th/detail.php?id=26> [in Thai]
- Kilenthong, W., Chitmaniro, B., Chantharawongphaisan, L., & Pawinwat, A. (2012). *Preparedness for retirement planning among formal workers aged between 40 - 60 years*. Capital Market Research Institute (Research report). Bangkok: University of the Thai Chamber of Commerce. [in Thai]
- Kiriwan, W. (2015). *Measurement of financial skills and participation in capital markets*. Bangkok: National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Khuanuphong, P. (2012). How to make million baht for retirement. *Money and Banking*, 368, 194-203. [in Thai]
- Komenjumrus, P. (2013). *Factors affecting on household's saving: A case study of Bangkok Metropolis* (Research report). Bangkok: Sripatum University. [in Thai]
- Morgan, D. L., & Scannell, A. U. (1998). *Planning focus groups*. Retrieved from <https://pesquisa.bvsalud.org/portal/resource/pt/bvs-1693>
- Nakseeluang, N. (2014). *Factors affecting savings for retirement readiness of employees of Bangkok Bank Public Company Limited Head Office* (Master's thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani. [in Thai]
- National Statistical Office of Thailand. (2009). *Household socio-economic survey results in 2009: Northeastern*. Retrieved from <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/socio/northeast/socioNE52.pdf> [in Thai]
- _____. (2016). *Labor force survey*. Retrieved from <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries03.html> [in Thai]
- _____. (2017a). *Household socio-economic survey results in 2017: Northeastern*. Retrieved from [http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/Social/Income/Economy/Household society/60/Northeast/Full_report.pdf](http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/Social/Income/Economy/Household%20society/60/Northeast/Full_report.pdf) [in Thai]
- _____. (2017b). *Population from registration, classified by region and province*. Retrieved from <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries01.html> [in Thai]

- _____ . (2019). *Population 15 years and over by level of educational attainment sex and province: 2019*. Retrieved from <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx> [in Thai]
- Neymotin, F. (2010). Linking self-esteem with the tendency to engage in financial planning. *Journal of Economic Psychology*, 31(6), 996-1007.
- Opschoor, S. J. A. (2015). *The effects of saving on economic growth: Does more saving lead to more growth?* (Research report). The Netherlands: Erasmus University Rotterdam.
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using the SPSS program* (4th ed.). New York: McGraw Hill.
- Park, C. L., & Folkman, S. (1997). Meaning in the context of stress and coping. *Review of General Psychology*, 2, 115-144.
- Pettinger, T. (2018). *Would an increase in savings help the economy?*. Retrieved from <https://www.economicshelp.org/blog/7102/economics/would-an-increase-in-savings-help-the-economy/>
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Schuchardt, J., Hanna, S. D., Hira, T. K., Lyons, A. C., Palmer, L., & Xiao, J. J. (2009). Financial literacy and education research priorities. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 84-95.
- Swedroe, L. (2012). *How to think about risk in financial planning*. Retrieved from <https://www.cbsnews.com/news/how-to-think-about-risk-in-financial-planning/>
- United Nations. (2015). *World population ageing*. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf
- _____ . (2017). *World population ageing*. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Report.pdf
- Wanitbancha, K. (2014). *Statistical analysis: Statistics for administration and research*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]